

ПРОБЛЕМИ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

УДК 94(477)(47+57):35.075.2:374.73СУМГ(477.83/.86)“1972/1973”

РОЗПРАВА РАДЯНСЬКОГО РЕЖИМУ НАД СПІЛКОЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ГАЛИЧНИНИ (1972–1973 рр.)

Богдан ПАСКА

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра історії України і методики викладання історії,
вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна
e-mail: bohdan.paska@pnu.edu.ua
DOI: 10.15330/gal.37.29-40
ORCID: 0000-0002-5452-5254*

Тарас ПАСКА

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра педагогіки та освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика,
вул. Шевченка, 57, 76018, м. Івано-Франківськ, Україна
e-mail: taras.paska@pnu.edu.ua
DOI: 10.15330/gal.37.29-40
ORCID: 0000-0002-4579-388X*

Метою статті є всебічне і комплексне дослідження процесу розправи радянського режиму над активними учасниками Спілки української молоді Галичини (СУМГ) у 1972–1973 рр. Основу джерельної бази склали матеріали Галузевого державного архіву Служби безпеки України у м. Київ, документи Центрального державного архіву громадських об'єднань і україніки, а також спогади активних учасників СУМГ. Методологічною основою статті є принципи об'єктивності, історизму, всебічності, наступності, а також комплекс загальнонаукових та спеціально-історичних методів. Було проведено перехресний аналіз та співставлення інформації історичних джерел різного походження для встановлення об'єктивної картини подій. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що окреслена проблема досі не стала предметом повноцінного вивчення в сучасній українській історіографії.

Автори роблять висновок, що підпільна організація СУМГ функціонувала на теренах Коломиїщини протягом січня 1972 – березня 1973 рр., а до її осердя належали молоді робітники та студенти. Діяльність Спілки полягала передусім в організації її учасниками таємних зборів, пошуку літератури й інформації про попередні етапи національно-визвольного руху. Ключовою характерною рисою СУМГ, яка вирізняла її з-поміж інших підпільних організацій першої половини 1970-х рр., був цілеспрямований пошук вогнепальної зброї та готовність її застосувати з метою самозахисту.

Реакція радянського режиму на створення та діяльність СУМГ була досить різкою, розправу над її учасниками особисто контролювали перші особи УРСР. На лідерів організації було відкрито таємну справу оперативної групової розробки “Зловмисники”. У ході попереднього збору інформації про учасників Спілки використовувалася агентурна мережа Комітету державної безпеки (КДБ), підслухувальна апаратура і таємні обшуки. У березні 1973 р. було здійснено блискавичну спецоперацію щодо затримання лідерів СУМГ – Дмитра Гриньківа, Івана Шовкового, Миколи Мотрюка, Романа Чупрея; наступного місяця було затримано також Дмитра Демидова.

Під час слідства працівники КДБ використовували засоби психологічного й морального тиску на затриманих, серед яких повну ізоляцію від зовнішнього світу, відкриті погрози можливим розстрілом, створення нестерпної атмосфери в камерах, використання внутрішньокамерних агентів. У в'язнів формувалося враження, нібито каральні органи знають про їхню діяльність абсолютно все. Зрештою, не підготовлені до відкритого протистояння з КДБ учасники СУМГ змушені були піти на співпрацю зі слідчими. У результаті проведеного в Івано-Франківську закритого судового процесу в серпні 1973 р. п'ятеро учасників СУМГ були засуджені на різні терміни позбавлення волі і заслання – сумарно від 4 до 10 ро-

ків. Одночасно партійні органи на Івано-Франківщині та Львівщині провели кампанію посилення ідеологічного опрацювання населення та пропаганди проти т. зв. “українського буржуазного націоналізму”.

Ключові слова: Спілка української молоді Галичини (СУМГ), Дмитро Гриньків, український дисидентський рух, радянський режим, Комітет державної безпеки (КДБ), справа “Зловмисники”, судові репресії.

Перша половина 1970-х рр. увійшла в історію українського національного руху як період активізації діяльності дисидентських підпільних організацій на Заході України. Серед таких переважно молодіжних структур, які боролися за відновлення незалежності, найбільш вагомими були Український національно-визвольний фронт (УНВФ) на Львівщині, Росохацька (Чортківська) група на Тернопільщині та Спілка української молоді Галичини (СУМГ) на Івано-Франківщині. Особливістю підпільних організацій першої половини 1970-х рр., порівняно з аналогічними структурами попередніх десятиліть, була опора не тільки на традиції підпільної боротьби Організації українських націоналістів (ОУН) і Української повстанської армії (УПА), а також і на шістдесятницький рух. Зрештою, підпільні структури були розгромлені радянським режимом, ключовим каральним інструментом якого був Комітет державної безпеки (КДБ).

Метою статті є всебічне і комплексне дослідження процесу розправи радянського режиму над активними учасниками СУМГ у 1972–1973 рр. Її досягнення передбачає вирішення таких завдань: дати загальну характеристику діяльності СУМГ, проаналізувати процес оперативної розробки й вистежування учасників Спілки працівниками КДБ, розкрити хід і результати спецоперації щодо затримання лідерів організації, простежити основні віхи слідства та судової розправи над політ’язнями. Основу джерельної бази статті склали матеріали Галузевого державного архіву Служби безпеки України (ГДА СБУ) у м. Києві – доповідні записки і спеціальні повідомлення керівництва КДБ при Раді Міністрів (РМ) Української Радянської Соціалістичної Республіки (УРСР) на адресу Центрального комітету (ЦК) Комуністичної партії України (КПУ). Не менш вагомими й цінними стали документи Центрального державного архіву громадських об’єднань і україніки (ЦДАГО), а також спогади активних учасників СУМГ¹. У ході написання статті було проведено перехресний аналіз та співставлення інформації джерел різного походження для встановлення об’єктивної картини історичних подій.

Діяльність СУМГ та розправа над нею з боку режиму знайшла часткове відображення на сторінках узагальнюючих наукових монографій з історії українського дисидентського руху авторства Георгія Касьянова², Анатолія Русначенка³, Юрія Данилюка та Олега Бажана⁴. Зокрема, Г. Касьянов розглядав СУМГ в контексті дисидентського спротиву після хвилі репресій 1972–1973 рр., проте мав сумніви в автентичності назви цієї організації, вважаючи її витвором уяви працівників КДБ⁵. У праці Ю. Данилюка й О. Бажана основний акцент робився на такій специфічній рисі СУМГ, як наявність у її учасників вогнепальної зброї; проте назагал інформації про Спілку подано небагато⁶. Значно більше відомостей із опорою на матеріали

¹ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю. Запис 08.02.2000, м. Коломия, інтерв’юер Овсієнко В. В. URL: <https://museum.khpg.org/1121879635> (дата звернення: 30.05.2024); Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв’ю. Запис 21.03.2000, смт Печеніжин, інтерв’юер Овсієнко В. В. URL: <https://museum.khpg.org/1121881003> (дата звернення: 30.05.2024); Мотрюк Микола Миколайович. Інтерв’ю. Запис 21.03.2000, смт Печеніжин, інтерв’юер Овсієнко В. В. URL: <https://museum.khpg.org/1121882723> (дата звернення: 30.05.2024); Чупрей Роман Іванович. Інтерв’ю. Запис 21.03.2000, м. Коломия, інтерв’юер Овсієнко В. В. URL: <https://museum.khpg.org/1121883821> (дата звернення: 30.05.2024); Шовковий Василь-Іван Васильович. Інтерв’ю. Запис 21.03.2000, смт Печеніжин, інтерв’юер Овсієнко В. В. URL: <https://museum.khpg.org/1121878577> (дата звернення: 30.05.2024).

² Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. Київ : Либідь, 1995. 224 с.

³ Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні. Середина 1950-х – початок 1990-х років. Київ : Вид-во ім. Олени Теліги, 1998. 720 с.

⁴ Данилюк Ю., Бажан О. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. XX століття). Київ : Рідний край, 2000. 616 с.

⁵ Касьянов Г. Незгодні... С. 177.

⁶ Данилюк Ю., Бажан О. Опозиція в Україні... С. 124.

кримінальної справи СУМГ у своїй монографії наводив А. Русначенко. Дослідник розглядав цю структуру як одну з ключових підпільних організацій у руслі українського національно-визвольного руху в 1970-х рр.⁷ У контексті загального аналізу українських націоналістичних підпільних організацій 1950-х – 1970-х рр. висвітлив склад учасників, чисельність, ідеологічні основи СУМГ Ярослав Секо⁸.

Найбільш комплексним дослідженням створення та діяльності СУМГ станом на сьогодні є стаття івано-франківської дослідниці Ангеліни Лешак. У цій розвідці подано детальний аналіз складу учасників Спілки й використовуваних методів боротьби, інформацію про десять таємних зібрань СУМГ. Авторка виділяє три етапи в діяльності організації (підготовчий: 1971 – січень 1972 рр.; основний (діяльнісний): 31 січня 1972 – лютий 1973 рр.; завершальний: 14 березня – 9 серпня 1973 р.), подає важливу цінну інформацію про ключові віхи розправи режиму над її учасниками⁹. Проте, в сучасній українській історіографії наразі ще не проведено комплексного дослідження власне процесу розправи режиму над СУМГ із використанням документів ЦДАГО та раніше засекречених матеріалів ГДА СБУ.

Спілка української молоді Галичини (СУМГ) – одна з підпільних дисидентських організацій 1970-х рр., які були складовою реакції патріотичної частини українського суспільства на “генеральний погром” – масштабну хвилю репресій радянської влади проти інакомислячої інтелігенції на початку 1972 р. Спілка функціонувала протягом 31 січня 1972 р. – 15 березня 1973 р., а ключовим осередком її діяльності був Коломийський район Івано-Франківської області. Ініціатором створення СУМГ виступив молодий робітник Дмитро Гриньків – слюсар-складальник Коломийської пересувної механізованої колони № 67. Значний вплив на погляди та діяльність Д. Гриньківа мали колишні оунівці Параска та Роман Ришки, на квартирі яких він проживав у Коломії¹⁰.

За інформацією доповідних записок керівництва КДБ на адресу ЦК КПУ¹¹, до складу СУМГ входили 9 осіб: Дмитро Гриньків¹², Дмитро Демидів¹³, Іван Шовковий¹⁴, Микола Мотрюк¹⁵, Роман Чупрей¹⁶, Федір Микитюк¹⁷, Василь Кузенко¹⁸, Іван Мотрюк¹⁹, Василь Михайлюк²⁰. Кандидатами на вступ до організації були Богдан Романишин²¹ та Іван Чупрей²²; про її

⁷ Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні... С. 206–208.

⁸ Секо Я. Українські націоналістичні підпільні організації 1950–1970-х рр.: загальна характеристика. *Наукові записки Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2012. Вип. 2. С. 107–116.

⁹ Лешак А. Спілка української молоді Галичини: створення та діяльність. *Українознавство*. 2019. № 2. С. 270–280. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.2\(71\).2019.169676](https://doi.org/10.30840/2413-7065.2(71).2019.169676).

¹⁰ Там само. С. 270–271.

¹¹ ГДА СБУ. Ф. 16: Секретаріат ГПУ-КГБ УРСР. Спр. 1025: Справа з оригіналами доповідних записок та інформповідомлень (повернені з ЦК КПУ), 28 квітня 1973 р. – 3 жовтня 1973 р. Арк. 363.

¹² Студент-заочник 3 курсу Івано-Франківського інституту нафти і газу, уродженець с. Марківка Коломийського р-ну, 1948 р. н., член КПРС.

¹³ Інженер-механік Коломийського заводу будматеріалів, уродженець смт Печеніжин Коломийського р-ну, 1948 р. н., член комсомолу.

¹⁴ Робітник Коломийського деревообробного заводу, уродженець смт Печеніжин, 1950 р. н., член комсомолу.

¹⁵ Слюсар Коломийської пересувної механізованої колони № 67, уродженець с. Марківка, 1948 р. н.

¹⁶ Студент 2 курсу Львівського політехнічного інституту, уродженець смт Печеніжин, 1948 р. н.

¹⁷ Студент 1 курсу Івано-Франківського педінституту, уродженець смт Печеніжин, 1950 р. н., член комсомолу.

¹⁸ Слюсар Коломийського деревообробного заводу, уродженець с. Марківка, 1951 р. н.

¹⁹ Коваль Коломийської автоколони, уродженець с. Марківка, 1950 р. н. член комсомолу.

²⁰ Інженер Коломийського деревообробного заводу, уродженець смт Печеніжин, 1949 р. н., член комсомолу.

²¹ Студент 3 курсу Львівського політехнічного інституту, уродженець с. Верхне Калуського р-ну Івано-Франківської обл., 1950 р. н., член комсомолу.

²² Інженер електроцеху ІТК-41 Міністерства внутрішніх справ УРСР у Коломії, уродженець смт Печеніжин, 1950 р. н., член комсомолу.

існування та діяльність чимало знали Роман Ришко²³, Василь Копильців²⁴ і Василь Гриньків²⁵. Дослідниця А. Лешак, опираючись на архівні матеріали кримінальної справи проти СУМГ, стверджує, що членами цієї організації можна ідентифікувати 14 осіб, серед яких: члени-засновники Д. Гриньків, Д. Демидів, І. Шовковий, М. Мотрюк, Р. Чупрей, Ф. Микитюк, В. Михайлюк, а також В. Гриньків, В. Кузенко, І. Кузенко, І. Мотрюк, І. Чупрей, Б. Романишин і Тарас Стадниченко (який виявився агентом КДБ)²⁶. Узагальнюючи, можна дійти висновку, що в орбіті СУМГ більшою чи меншою мірою перебували 16 осіб.

Головою організації став Д. Гриньків, заступником керівника з ідейної роботи – Д. Демидів, командиром боївки – І. Шовковий. До її складу входили молоді хлопці, середній вік яких становив 23 роки. Абсолютна більшість учасників були робітниками чи інженерами, які працювали в Коломиї та були уродженцями смт Печеніжин і с. Марківка Коломийського р-ну; декілька осіб були студентами, проживали в м. Львів та Івано-Франківськ²⁷.

Метою СУМГ була боротьба проти радянського режиму за створення самостійної України мирними методами. Майбутню Україну її учасники бачили незалежною соціалістичною державою на зразок Польщі і Чехословаччини, проте чіткого плану досягнення цієї мети не було. Методами діяльності підпільної організації було збирання інформації про повстанський рух ОУН і УПА 1940-х рр., збирання літератури з історії національно-визвольної боротьби, вербування нових учасників, пошуки зброї, яку планували використовувати з метою самозахисту. Всього вдалося роздобути 6 одиниць вогнепальної зброї: гвинтівку типу “Маузер”, малокаліберну гвинтівку, обріз малокаліберної гвинтівки, саморобний шомпольний і два будівельні пістолети, а також 40 патронів до бойової і 511 – до малокаліберної гвинтівки²⁸. Протягом січня 1972 – лютого 1973 рр. у Коломиї та поблизу навколишніх сіл відбулося десять таємних зборів учасників організації²⁹. Двічі – у травні та грудні 1972 р. сумгівці провели тренувальні стрільби в лісі поблизу Печеніжина та Марківки³⁰. Восени 1972 р. члени організації поклали в Печеніжині до пам’ятника відомого опришка Олекси Довбуша вінок зі синьо-жовтою стрічкою³¹.

Хоча діяльність Спільки мала локальний і обмежений характер, проте вона викликала досить жорстку реакцію з боку радянського режиму й КДБ. Увесь період роботи КДБ щодо розправи над учасниками СУМГ можна поділити на три етапи:

- 1) жовтень 1972 – лютий 1973 рр.: таємна оперативна розробка, вистежування учасників;
- 2) перша половина – середина березня 1973 р.: спецоперація щодо затримання лідерів організації;
- 3) друга половина березня – серпень 1973 рр.: слідство і судовий процес.

Учасники СУМГ потрапили в поле зору КДБ у жовтні 1972 р.³². Тоді Д. Гриньків мав намір виготовити печатку організації з тризубом і написом “Спілька української молоді Галичини”. З цієї метою він звернувся до коломийського гравера Тараса Стадниченка, який виявився агентом КДБ під кодовим іменем “Кравцов”³³. Гравер відразу повідомив своїх кураторів у ка-

²³ Робітник заводу “Сільгоспмаш” у Коломиї, уродженець цього ж міста, 1921 р. н.

²⁴ Моторист сирзаводу в м. Городенка Івано-Франківської обл., 1938 р.н.

²⁵ Учителю математики середньої школи в с. Тинне Сарненського р-ну Рівненської обл., уродженець с. Марківка, 1946 р. н., член КППС.

²⁶ Лешак А. Спілька української молоді Галичини... С. 271.

²⁷ Там само. С. 271–272.

²⁸ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1025. Арк. 361; Лешак А. Спілька української молоді Галичини... С. 272–273.

²⁹ Лешак А. Спілька української молоді Галичини... С. 274–275.

³⁰ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1025. Арк. 361.

³¹ Лешак А. Спілька української молоді Галичини... С. 275.

³² ЦДАГО. Ф. 1: Центральний комітет Комуністичної партії України. Оп. 25, ч. І: Документи загального відділу ЦК Компартії України (секретна частина) (1968–1979 рр.). Спр. 877: Листи в ЦК КППС, інформації обкомів партії в ЦК Компартії України про активізацію ворожої діяльності націоналістичних елементів у республіці і судові процеси над ними; статті для опублікування в газеті “Радянська Україна” про ярго націоналіста Антоненка-Давидовича (23.І.1973 р. – 30.І.1974 р.). Арк. 17.

³³ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1059: Справа з оригіналами доповідних записок, спецповідомлень та інформацій (повернені з ЦК КПУ), 17.11.1972 р. – 17.11.1972 р. Арк. 158: Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю.

ральних органах про антирадянську діяльність Д. Гриньківа та його колеги М. Мотрюка. Оперативники КДБ з метою закріплення довіри до свого агента в середовищі учасників СУМГ дозволили Т. Стадниченку вступити до організації, відпрацьовували його завдання та лінію поведінки, здійснювали з ним “систематичну виховну роботу”³⁴. Гравер за вказівкою з КДБ активізував свої контакти з Д. Гриньківим, зустрічаючись із ним якомога частіше, під час розмов проявляв ініціативу. Зрештою, 7–8 листопада на черговому зібранні учасників СУМГ Т. Стадниченка було прийнято до складу організації³⁵. Дмитро Демидів пізніше згадував: “Відколи Стадниченко з’явився в групі, ГБ знало події. Вони користувалися його доносами (хоча нам їх не показували). Літопису ми не вели, а вони кожен подію, кожне слово, яке він приносив, – усе фіксували. Вони краще знали, ніж ми, що ми коли робили”³⁶.

Завдяки донесенням Т. Стадниченка в листопаді 1972 р. працівники КДБ взяли в розробку 5 осіб – Д. Гриньківа, М. Мотрюка, Р. Чупрея, Р. Ришка та В. Гриньківа. На них було заведено справу групової оперативної розробки під кодовою назвою “Зловмисники”, до провадження якої залучили відразу три обласні Управління КДБ – в Івано-Франківській, Львівській та Рівненській областях. У матеріалах цієї справи кожен її об’єкт отримав свою оперативну кличку: Д. Гриньківа кадебісти іменували “Заочником”, М. Мотрюка – “Ченцем”, Р. Ришка – “Господарем”, Р. Чупрея – “Студентом”, а В. Гриньківа – “Інспіратором”³⁷.

Проти об’єктів справи використовували агентурну мережу в особі агента “Кравцова”, таємні обшуки (захід “Д”) та прослуховувальну апаратуру (захід “Т”). Під час спілкування з лідерами СУМГ Т. Стадниченко, очевидно, використовував приховані на тілі мікрофони (захід “Спутник”). Цікаво, що Р. Ришко, господар квартири, на якій проживав Д. Гриньків, теж перебував у агентурній мережі КДБ під кодовим іменем “Близький”. Проте, знаючи про дисидентську активність Д. Гриньківа, Р. Ришко нічого не повідомляв про це в каральні органи. Взаємодію з агентом “Близьким” працівники КДБ здійснювали зважаючи на його можливу участь у діяльності Спілки³⁸. Для прослуховування Р. Чупрея кадебісти встановили відповідну апаратуру на квартирі у Львові, де він проживав. Дисидент пізніше пригадував: “Я жив тоді на квартирі в районі Кульпарківської... на околиці міста, в газдів. Такі файні газди, українці, національно свідомі люди. І в них син. Він мені каже, що до нього підходили люди й казали, що встановлять мікрофони чи датчики, бо мають право спостерігати чи підслуховувати щодо наркотиків. Пізніше я зрозумів, що це мене готувалися слухати”³⁹.

25 листопада 1972 р. голова КДБ при РМ УРСР Віталій Федорчук надіслав до ЦК КПУ та особисто першого секретаря Володимира Щербицького спеціальне повідомлення про “націоналістичну групу” Д. Гриньківа. Реакція очільника партійної структури УРСР була досить різкою – він дав вказівку В. Федорчуку взяти цю справу під свій особистий контроль⁴⁰. Цього ж дня керівництво республіканського КДБ відправило доповідну записку про відкриття групової справи “Зловмисники” на адресу кремлівського центру⁴¹.

У результаті проведених негласних заходів, передусім завдяки інформації від Т. Стадниченка, працівникам КДБ до кінця листопада 1972 р. вдалося встановити, що Д. Гриньків зберігає зброю і має плани продовжувати боротьбу проти радянської влади. Учасники організації намагаються розширити своє коло через вербування нових учасників, займаються тренувальними стрільбами в лісі. Агент повідомляв у КДБ про приїзд до Коломиї з Рівненщини 7 листопада 1972 р. В. Гриньківа, який розглядався оперативниками як один із лідерів організації. Під час зустрічі з іншими учасниками СУМГ В. Гриньків попереджав їх про необхідність дотримання конспірації та ретельної перевірки кандидатів на вступ до організації. Органи

³⁴ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1059. Арк. 159.

³⁵ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю; Лешак А. Спілка української молоді Галичини... С. 274–275.

³⁶ Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв’ю.

³⁷ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1059. Арк. 157–158.

³⁸ Там само. Арк. 158.

³⁹ Чупрей Роман Іванович. Інтерв’ю.

⁴⁰ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1059. Арк. 113–115.

⁴¹ Там само. Арк. 157–159.

КДБ проводили оперативні заходи щодо недопущення здійснення учасниками спілки будь-яких відкритих акцій непокори⁴².

Як пізніше згадував Д. Гриньків, надмірна ініціативність Т. Стадниченка привела до появи в середовищі учасників СУМГ обґрунтованих підозр щодо його можливої співпраці з КДБ. Зокрема, агент у розмові з Д. Гриньківим розповідав про те, що нібито вже виготовляв одному жителю Коломиї напис “Хай буде вільна Україна!” на обкладинці збірки віршів Т. Шевченка “Кобзар”. Коли на початку 1973 р. у Д. Гриньківа та Р. Чупрея виникла ідея ревізувати два пістолети в колишнього військового Лотова, який проживав у Львові, Т. Стадниченко виявив особливо сильне бажання взяти участь у цій операції⁴³. Дмитро Демидів пізніше згадував, що гравер постійно намагався впливати на інших учасників організації, спонукав усіх до більш активних дій: “ГБ хотіло спонукати нас через свого агента вчинити якусь акцію: вивісити прапори, видати летючки або щось у такому дусі, щоб спіймати нас на гарячому в момент вчинення акції”⁴⁴.

Оперативна робота КДБ проти СУМГ в рамках справи “Зловмисники” успішно продовжувалася, і до лютого 1973 р. у поле зору спецслужби потрапили ще 6 учасників Спілки – Ф. Микитюк (оперативна кличка “Музикант”), І. Шовковий (“Франт”), В. Михайлюк (“Дволикій”), В. Кузенко (“Кульгавий”), І. Чупрей (“Чужий”), а також Б. Романишин (“Земляк”). Із донесень агента кадебісти отримали інформацію про проведені Д. Гриньківим збори учасників Спілки в Коломиї 1 лютого 1973 р., на яких обговорювалися питання її структурної розбудови, напрямів проведення подальшої дисидентської діяльності, необхідності придбання націоналістичної літератури, посилення конспірації та ін.⁴⁵

Тим часом Д. Гриньків та інші учасники СУМГ остаточно переконалися в тому, що Т. Стадниченко був агентом КДБ. З метою нейтралізації агента було вирішено скликати з’їзд учасників СУМГ та оголосити про її саморозпуск. Пізніше Д. Гриньків згадував: “Думали-гадали і прийшли до висновку, що треба зібрати великі збори, повідомити й цього Стадниченка, але про порядок денний нічого не казати і на тих зборах оголосити про розпуск організації”⁴⁶. У спеціальному повідомленні В. Федорчука на адресу В. Щербицького від 14 лютого 1973 р. повідомлялося про наміри учасників організації провести з’їзд усіх учасників у Печеніжині в ніч з 16 на 17 лютого⁴⁷. Ймовірно, йшлося саме про згадувану Д. Гриньківим спробу провести зрежисовані збори. Проте, як свідчить доповідна записка Івано-Франківського обкому КПУ, цей з’їзд так і не відбувся через відсутність декількох учасників організації⁴⁸. Але кадебісти дуже серйозно поставилися до підготовки сумгівцями такого заходу, який вважали спробою “організаційного оформлення” антирадянської організації. Справа перебувала на особистому контролі у В. Щербицького, а В. Федорчук наввипередки прозвітував про здійснення заходів, спрямованих на “повне розкриття, документацію і припинення в найкоротші терміни ворожої діяльності” учасників організації⁴⁹.

Спецоперація щодо затримання лідерів СУМГ в рамках секретної справи “Зловмисники” відбулася протягом першої половини – середини березня 1973 р. Здійснюючи попереднє оперативне спостереження за Спілкою, працівники КДБ мали у своєму розпорядженні психологічні портрети її учасників та знали їхні “слабкі місця”. У першій половині березня члена підпільної організації, інженера Коломийського деревообробного заводу В. Михайлюка було викликано до військового комісаріату, а там затримано на 15 діб нібито за перебування в стані алкогольного сп’яніння. Працівники КДБ чинили значний тиск на В. Михайлюка за ґратами, погрожували звільненням із роботи та припиненням можливостей кар’єрного зросту, і, зреш-

⁴² ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1059. Арк. 113–114.

⁴³ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю.

⁴⁴ Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв’ю.

⁴⁵ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1064. Арк. 79–80.

⁴⁶ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю.

⁴⁷ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1064. Арк. 81.

⁴⁸ ЦДАГО. Ф. 1. Оп. 25, ч. I. Спр. 877. Арк. 20.

⁴⁹ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1059. Арк. 113; ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1064. Арк. 81.

тою, він змушений був піти на співпрацю⁵⁰. 12 березня під диктовку слідчих інженер написав заяву про існування “націоналістичного угруповання” на чолі з Д. Гриньківим, назвав учасників організації та надав детальну інформацію про її діяльність⁵¹.

Також до рук працівників спецслужби потрапили дані про певні розбіжності в середовищі учасників організації. Відповідно до отриманої інформації, Д. Демидів та І. Чупрей виявляли незгоду з підходами Д. Гриньківа та намагалися вийти зі складу СУМГ. Слідчі вирішили скористатися цими внутрішніми суперечностями, і 14 березня провели “виховні бесіди” з Д. Демидівим та І. Чупреєм, у результаті яких вони теж під тиском написали заяви про діяльність організації, підтвердивши наявні в КДБ оперативні дані. На підставі цих заяв того ж таки дня Управління КДБ в Івано-Франківській області порушило кримінальну справу щодо Д. Гриньківа, яка зрештою переросла в справу СУМГ⁵².

В останні тижні перед затриманнями до Д. Гриньківа та М. Мотрюка доходили чутки від односельчан про можливу активізацію репресивних дій з боку КДБ⁵³. Студент Р. Чупрей пригадував про схожі попередження, які прозвучали під час розмови з деканом факультету Львівської політехніки⁵⁴. Лідер організації Д. Гриньків дав учасникам СУМГ вказівку заховати або знищити докази своєї участі в організації⁵⁵, говорив про можливий перехід на підпільне становище в разі загрози розкриття⁵⁶. Проте все одно активізація відкритих репресій проти Спілки стала для дисидентів несподіванкою.

15 березня 1973 р. з санкції прокурора Івано-Франківської області було проведено одночасні обшуки в семи осіб: Д. Гриньківа, В. Шовкового, Д. Демидіва в Печеніжині, подружжя Р. і П. Ришко в Коломиї, М. Мотрюка в Марківцях, Р. Чупрея у Львові, а також у В. Гриньківа на Рівненщині. У Д. Гриньківа було виявлено карабін німецького зразка типу “Маузер” і 40 патронів до нього, блокнот із записами організаційного характеру, підготовлений реферат про О. Довбуша, а також заготовку для печатки з написом “Спілка української молоді Галичини”⁵⁷. Цю заготовку за день до затримання лідера СУМГ спеціально передав агент Т. Стадниченко, очевидно, за вказівкою кураторів з КДБ. У подальшому агент взагалі не фігурував у матеріалах справи СУМГ, а слідчі опиралися на отримані заяви В. Михайлюка, Д. Демидіва та І. Чупрея. Намагаючись узяти всю провину на себе, Д. Гриньків сам під тиском з боку кадебістів розповів їм про тайники із захованою зброєю⁵⁸. У Р. Ришка вилучили масив “націоналістичної” літератури довоєнного видання, а в І. Шовкового – малокаліберну гвинтівку та 511 патронів до неї, саморобний пістолет і дев’ять магнітофонних бобін⁵⁹.

Уже 15 березня було затримано Д. Гриньківа, І. Шовкового та М. Мотрюка, а щодо інших учасників “були застосовані заходи щодо недопущення антисупільних проявів з їх сторони”⁶⁰. Романа Чупрея працівники КДБ перевезли зі Львова до Івано-Франківська і поселили в готелі, очевидно, сподіваючись на те, що він вийде на контакт з іншим учасником СУМГ Ф. Микитюком. Дисидент розумів, що перебуває “під ковпаком”, не вчинив ніяких активностей, і 17 березня його теж затримали⁶¹. Дмитра Демидіва, на якого кадебісти не мали достатньо доказів, декілька тижнів регулярно запрошували на допити. Зрештою, не витримавши мораль-

⁵⁰ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1021: Справа з оригіналами доповідних записок, інформповідомлень і повідомлень із ЦК КПУ (повернені). Арк. 6; Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю.

⁵¹ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1021. Арк. 6.

⁵² Там само.

⁵³ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю; Мотрюк Микола Миколайович. Інтерв’ю.

⁵⁴ Чупрей Роман Іванович. Інтерв’ю.

⁵⁵ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю.

⁵⁶ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1021. Арк. 262.

⁵⁷ Там само. Арк. 7–8.

⁵⁸ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю.

⁵⁹ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1021. Арк. 7–8.

⁶⁰ Там само. Арк. 8.

⁶¹ Чупрей Роман Іванович. Інтерв’ю.

них мук совісті й не бажаючи виглядати “зрадником”, Д. Демидів став спеціально наговорювати на себе слідчим, і 13 квітня його теж взяли під варту⁶².

У перші тижні після затримання учасників СУМГ було практично повністю ізольовано від зовнішнього світу та розміщено в одиночні камери⁶³. Дисиденти були не готові до реального відкритого протистояння із каральними органами, що вплинуло на їхню поведінку під час слідства. Вже на перших допитах слідчі КДБ, опираючись на попередні матеріали оперативної роботи, намагалися створити враження, нібито вони знають абсолютно все про діяльність СУМГ, і щось приховувати просто немає сенсу. Найбільш вагомим фактором психологічного тиску і шантажу з боку слідчих були постійні погрози можливим розстрілом у разі доведення провини учасників організації за ст. 56 КК УРСР (“зрада Батьківщини”)⁶⁴. Допити були надзвичайно інтенсивними, тривали безперервно по декілька годин. Зрештою, вже в перші дні слідства ув’язнені змушені були піти на співпрацю зі слідчими⁶⁵.

До 16 березня Д. Гриньків, М. Мотрюк та І. Шовковий дали розлогі пояснення про свою участь у діяльності СУМГ⁶⁶. До 20 березня усі вони, а також Р. Чупрей, Д. Демидів, В. Михайлюк, В. Кузенко, Ф. Микитюк та ін. почали надавати потрібні працівникам КДБ покази про дисидентську організацію⁶⁷. Пізніше М. Мотрюк згадував: “Ми все говорили, як насправді було. Що з нас взяти? Ще й самі на себе наговорювали”⁶⁸. Дмитро Гриньків детально розповів про створення СУМГ, напрями діяльності, доручення, які він давав іншим учасникам організації, роботу щодо вербування нових учасників, намагання здобути вогнепальну зброю. Василь Шовковий та Микола Мотрюк розповіли про навчальні стрільби в лісі, а Роман Чупрей – про намагання залучити до складу СУМГ І. Чупрея та Б. Романишина. До 20 березня усім раніше затриманим учасникам організації було обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою⁶⁹.

У наступні дні працівники КДБ змусили В. Кузенка дати покази про наявну в нього зброю та участь у “боївці” СУМГ, вилучили в нього обріз малокаліберної гвинтівки. Василь Гриньків під час допиту повідомив слідчим, що ключовим організатором Спілки був саме Д. Гриньків. Про вступ до організації та участь в окремих її зборах повідомили І. Мотрюк та Ф. Микитюк. Кадебісти отримали інформацію про нереалізовані наміри учасників СУМГ поширювати антирадянські листівки, а також про спроби через Р. Чупрея встановити зв’язки з львівським дисидентським осередком. Зрештою, 23–24 березня затриманим Д. Гриньківу, М. Мотрюку, І. Шовковому та Р. Чупрею було офіційно висунуто звинувачення за ст. 56 (“зрада Батьківщини”) та ст. 64 (“створення антирадянської організації”) КК УРСР із максимально можливим покаранням у вигляді розстрілу. Після затримання Д. Демидіва йому теж було інкриміновано ці статті. Усі ув’язнені змушені були визнати себе винними та дати детальні покази по суті обвинувачення⁷⁰.

За спогадами учасників СУМГ, слідчі КДБ не використовували проти них фізичне насильство безпосередньо під час допитів. Проте в камерах ситуація була досить складною. До дисидентів час до часу підселяли кримінальних в’язнів, агентів та інформаторів КДБ⁷¹. Очевидно, з подачі слідчих, регулярно здійснювалися спроби побиття співкамерниками Д. Гриньківа,

⁶² Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю; Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв’ю.

⁶³ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю; Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв’ю; Мотрюк Микола Миколайович. Інтерв’ю; Чупрей Роман Іванович. Інтерв’ю; Шовковий Василь-Іван Васильович. Інтерв’ю.

⁶⁴ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю; Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв’ю; Чупрей Роман Іванович. Інтерв’ю.

⁶⁵ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1021. Арк. 30–31; Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю; Мотрюк Микола Миколайович. Інтерв’ю.

⁶⁶ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1021. Арк. 8.

⁶⁷ Там само. Арк. 30–33.

⁶⁸ Мотрюк Микола Миколайович. Інтерв’ю.

⁶⁹ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1021. Арк. 33.

⁷⁰ Там само. Арк. 76–77, 261–263.

⁷¹ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв’ю; Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв’ю; Мотрюк Микола Миколайович. Інтерв’ю; Чупрей Роман Іванович. Інтерв’ю; Шовковий Василь-Іван Васильович. Інтерв’ю.

І. Шовкового та, особливо, Д. Демидіва, для посилення морального тиску на ув'язнених. Лідер СУМГ змушений був ділити камеру попереднього утримання із психічно неповноцінними в'язнями, які робили ув'язнення нестерпним. Він спробував налагодити спілкування через "тюремну пошту" з Р. Чупреєм, передавши йому записку із вказівками, як поводити себе під час слідства і суду. Проте тюремники перехопили цю записку, яка згодом була підшита до справи і використана як додатковий доказ під час слідства. "Стукачі" КДБ намагалися вивідати від дисидентів додаткову інфодацію про можливе переховування зброї⁷².

Зрештою, отримавши від ув'язнених потрібні покази, за відсутності прямих доказів "зради Батьківщини", у травні 1973 р. звинувачення було перекваліфіковано на ст. 62, ч. I ("антирадянська агітація і пропаганда") та ст. 64 ("створення антирадянської агітації"). Також учасникам СУМГ інкримінували неполітичні ст. 223 ("викрадення зброї") та ст. 86 ("викрадення соціалістичної власності")⁷³. Попереднє слідство в справі було завершено 13 липня 1973 р. Ключовими доказами проти дисидентів були їхні власні "визнання провини", покази свідків – інших учасників організації, вилучена зброя, записи "націоналістичного характеру" та матеріали проведених експертиз вилученої зброї⁷⁴. Матеріали щодо П. Ришко та матері Р. Чупрея Агафії Чупрей, які здійснювали "націоналістичний" вплив на окремих членів СУМГ, за особистим наполяганням В. Щербицького, були виділені в окреме провадження; жінок було взято в оперативну перевірку⁷⁵.

Судовий процес відбувся в Івано-Франківську в закритому форматі протягом 3–9 серпня 1973 р.⁷⁶ Очевидно, під час суду кадебісти намагалися зіграти на внутрішніх суперечностях у Спілці та домогтися якомога більшої кількості взаємних звинувачень у середовищі ув'язнених і свідків. Зрештою, Д. Демидів і мати М. Мотрюка (проходила в справі як свідок) виступили з осудом лідера СУМГ Д. Гриньківа⁷⁷. У результаті судової розправи Д. Гриньківа було репресовано на 7 років позбавлення волі і 3 роки заслання, Д. Демидіва та І. Шовкового – на 5 років позбавлення волі, а М. Мотрюка та Р. Чупрея – на 4 роки позбавлення волі. Прокурор УРСР Федір Глух за декілька тижнів прозвітував до ЦК КПУ, що "судовий процес пройшов організовано"⁷⁸. Фігурантів утримували в Івано-Франківському слідчому ізоляторі до жовтня 1973 р., а потім відправили по етапу відбувати терміни покарання у Пермські виправно-трудова колонія⁷⁹.

Під час розслідування справи СУМГ з подачі КДБ місцевими партійними органами було активізовано пропагандистську кампанію із засудження т. зв. "українського буржуазного націоналізму". Каральні органи звернули увагу Івано-Франківського та Львівського обкомів КПУ на необхідності посилити "виховну роботу" серед робітників Коломийської пересувної механізованої колони № 67, студентів Івано-Франківського педагогічного та Львівського політехнічного інститутів⁸⁰. У серпні 1973 р. секретар обкому КПУ Івано-Франківської області Віктор Добрик звітував про проведення партійних і комсомольських зборів у м. Коломия, на яких було висловлену вимогу суворо покарати "націоналістичних відступників", інші вжиті заходи щодо "посилення ідейного виховання трудящих району". Планувалося заслухати звіти про стан політичної роботи партійних організацій пересувної механізованої колони № 67, деревообробного заводу, заводоуправління будівельних матеріалів, де працювали учасники Спілки, а також посилити пропаганду та "інтернаціональне виховання" по всій області⁸¹. Секретар Львівського обкому КПУ з ідеології Казимир Пирожак своєю чергою повідомив ЦК про виключення з комсомолу та відрахування із Львівської політехніки Р. Чупрея та Б. Романишина, проведення

⁷² Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв'ю; Демидів Дмитро Ілліч. Інтерв'ю; Шовковий Василь-Іван Васильович. Інтерв'ю.

⁷³ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв'ю.

⁷⁴ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1025. Арк. 363–364.

⁷⁵ Там само. Спр. 1021. Арк. 77; ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1025. Арк. 364.

⁷⁶ ЦДАГО. Ф. 1. Оп. 25, ч. I. Спр. 877. Арк. 26.

⁷⁷ Гриньків Дмитро Дмитрович. Інтерв'ю.

⁷⁸ ЦДАГО. Ф. 1. Оп. 25, ч. I. Спр. 877. Арк. 26.

⁷⁹ Шовковий Василь-Іван Васильович. Інтерв'ю.

⁸⁰ ГДА СБУ. Ф. 16. Спр. 1025. Арк. 364.

⁸¹ ЦДАГО. Ф. 1. Оп. 25, ч. I. Спр. 877. Арк. 22–24.

заходів щодо посилення “виховання студентів в дусі радянського патріотизму, дружби народів і пролетарського інтернаціоналізму”. Партійні органи доклали значних зусиль, щоб інформація про СУМГ та її репресованих учасників не дісталася за кордон⁸². У вересні 1973 р. керівництво КПУ відправило таємну доповідну записку на адресу кремлівського центру про успішну розправу над підпільною організацією⁸³.

Таким чином, Спілка української молоді Галичини функціонувала на теренах Коломиї-щини протягом січня 1972 – березня 1973 рр., а до її осердя належали молоді робітники та студенти. Загальна кількість осіб, дотичних до діяльності організації – 16. Діяльність Спілки полягала в першу чергу в організації її учасниками таємних зборів, пошуку літератури й інформації про попередні етапи національно-визвольного руху. Ключовою характерною рисою СУМГ, яка вирізняла її з-поміж інших підпільних організацій першої половини 1970-х рр., був цілеспрямований пошук вогнепальної зброї та готовність її застосувати з метою самозахисту.

Реакція радянського режиму на створення і діяльність СУМГ була досить різкою, розправа над її учасниками перебувала на особистому контролі керівних осіб УРСР – першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького та голови республіканського КДБ В. Федорчука. На лідерів Спілки було відкрито таємну справу оперативної групової розробки “Зловмисники”, до роботи над якою залучено сили трьох обласних Управлінь КДБ – Івано-Франківського, Львівського і Рівненського. Першим етапом боротьби режиму проти підпільної організації був збір інформації та вистежування її учасників (жовтень 1972 – лютий 1973 рр.), у якому ключову роль відіграв агент КДБ “Близький” (Т. Стадниченко), використовувалися підслуховувальна апаратура і таємні обшуки. На другому етапі в березні 1973 р. було здійснено блискавичну спецоперацію щодо затримання лідерів СУМГ – Д. Гриньківа, І. Шовкового, М. Мотрюка, Р. Чупрея; наступного місяця затримано було також Д. Демидіва. Ключовим здобутком проведеної серії обшуків стало вилучення зібраного сумгівцями арсеналу вогнепальної зброї.

Під час слідства працівники КДБ застосували засоби психологічного й морального тиску на ув’язнених, серед яких повну ізоляцію від зовнішнього світу, відкриті погрози можливим розстрілом, створення нестерпної атмосфери в камерах, використання внутрішньокамерних агентів. Затриманим здавалося, що каральні органи знають про їхню діяльність абсолютно все. Зрештою, невідповідні до відкритого протистояння з КДБ учасники СУМГ змушені були піти на співпрацю зі слідчими та “визнати свою провину”. У результаті проведеного в Івано-Франківську закритого судового процесу в серпні 1973 р. п’ятеро сумгівців були засуджені на різні терміни позбавлення волі і заслання – сумарно від 4 до 10 років. Одночасно партійні органи на Івано-Франківщині та Львівщині провели кампанію посилення ідеологічного опрацювання населення та пропаганди проти т. зв. “українського буржуазного націоналізму”.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо аналіз розправи радянського режиму над учасниками інших українських підпільних організацій 1970-х рр., вивчення боротьби репресованих учасників СУМГ проти режиму в місцях позбавлення волі.

THE SOVIET REGIME’S MASSACRE OF THE UKRAINIAN YOUTH UNION OF GALICIA (1972–1973)

Bohdan PASKA

*Vasyl’ Stefanyk Precarpathian National University,
Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History,
57, Shevchenko St., 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: paskabogdan@i.ua
ORCID: 0000-0002-5452-5254*

Taras PASKA

*Vasyl’ Stefanyk Precarpathian National University,
Bohdan Stuparyk Department of Pedagogy and Educational Management,*

⁸² ЦДАГО. Ф. 1. Оп. 25, ч. I. Спр. 877. Арк. 46–47.

⁸³ Там само. Арк. 1–4.

1, Stepan Bandera St., 76014, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: taras.paska@pnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-4579-388X

Summary

The purpose of the article is a comprehensive study of the process of the Soviet regime's massacre of active members of the Union of Ukrainian Youth of Galicia (SUMG) in 1972–1973. The basis of the source base was the materials of the Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine in Kyiv, documents of the Central State Archive of Public Associations and Ukrainians, as well as memories of active members of the SUMG. The methodological basis of the article was the principles of objectivity, historicism, comprehensiveness, continuity, as well as a complex of general scientific and special-historical methods. A cross-analysis and comparison of information from historical sources of various origins was carried out to establish an objective picture of historical events. The scientific novelty of the research lies in the fact that this problem has not yet become the subject of a full-fledged study in modern Ukrainian historiography.

The authors conclude that the underground organization SUMG functioned on the territory of the Kolomyia district during January 1972 – March 1973, and young workers and students belonged to its core. The group's activities consisted primarily in the organization of secret meetings by its participants, the search for literature and information about the previous stages of the national liberation movement. A key characteristic of the SUMG, which distinguished it from other underground organizations of the first half of the 1970s, was the purposeful search for firearms and the readiness to use them for self-defense.

The reaction of the Soviet regime to the creation and activity of the SUMG was quite sharp; the massacre of its participants was under the personal control of the first persons of the Ukrainian SSR. A secret case of the operative group development "Intruders" was opened against the leaders of the group. During the preliminary collection of information about the members of the group, the agent network of the State Security Committee (KGB), wiretapping equipment and secret searches were used. In March 1973, a rapid special operation was carried out to arrest the leaders of the SUMG – Dmytro Hrynkiv, Ivan Shovkovyi, Mykola Motriuk, Roman Chuprei; the following month, Dmytro Demydiv was also arrested.

During the investigation, the KGB employees used means of psychological and moral pressure on the arrested persons, including complete isolation from the outside world, open threats of possible execution, creating an unbearable atmosphere in the cells, using in-cell agents. The prisoners had the impression that the penal authorities knew absolutely everything about their activities. In the end, the SUMG members, unprepared for an open confrontation with the KGB, were forced to cooperate with the investigators. Because of a closed trial held in Ivano-Frankivsk in August 1973, five members of the SUMG were sentenced to various terms of imprisonment and exile – from four to ten years in total. At the same time, the structures of the Communist Party in Ivano-Frankivsk region and Lviv region intensified ideological processing of the population and strengthened propaganda against the so-called "Ukrainian bourgeois nationalism".

Key words: Union of Ukrainian Youth of Galicia (SUMG), Dmytro Hrynkiv, Ukrainian dissident movement, Soviet regime, State Security Committee (KGB), "Intruders" case, judicial repression.

REFERENCES

- Chuprei Roman Ivanovych. Interviu. Zapys 21.03.2000, m. Kolomyia, interviuer Ovsienko V. V. [Roman Ivanovych Chuprei. Interview. Recorded on March 21, 2000, Kolomyia, interviewer V. V. Ovsienko]. URL: <https://museum.khpg.org/1121883821> (accessed 30.05.2024) (in Ukrainian).
- Danyliuk, Yu., & Bazhan, O. (2000). *Opozytsiia v Ukraini (druha polovyna 50-kh – 80-ti rr. XX stolittia) [Opposition in Ukraine (second half of the 1950s – 1980s)]*. Kyiv : Ridnyi kraj, 616 p. (in Ukrainian).
- Demydiv Dmytro Illich. Interviu. Zapys 21.03.2000, smt Pechenizhyn, interviuer Ovsienko V. V. [Dmytro Ilyich Demydiv. Interview. Recorded on March 21, 2000, Pechenizhyn, interviewer V. V. Ovsienko]. URL: <https://museum.khpg.org/1121881003> (accessed 30.05.2024) (in Ukrainian).
- Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral state archive of the Security Service of Ukraine].
- Hrynkiv Dmytro Dmytrovych. Interviu. Zapys 08.02.2000, m. Kolomyia, interviuer Ovsienko V. V. [Dmytro Dmytrovych Hrynkiv. Interview. Recorded on February 8, 2000, Kolomyia, interviewer V. V. Ovsienko]. URL: <https://museum.khpg.org/1121879635> (accessed 30.05.2024) (in Ukrainian).
- Kasianov, H. (1995). *Nezghodni: ukrainska intelihentsiia v rusi oporu 1960–80-kh rokiv [Dissent: Ukrainian intellectuals in the resistance movement of the 1960s and 1980s]*. Kyiv : Lybid, 224 p. (in Ukrainian).
- Leshak, A. (2019). Spilka ukrainskoi molodi Halychyny: stvorennia ta diialnist [Union of Ukrainian Youth of Galicia: creation and activity]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian studies*, no. 2, 270–280. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.2\(71\).2019.169676](https://doi.org/10.30840/2413-7065.2(71).2019.169676) (in Ukrainian).

Motriuk Mykola Mykolaiovych. Interviu. Zapys 21.03.2000, smt Pechenizhyn, interviuer Ovsienko V. V. [Mykola Mykolayovych Motryuk. Interview. Recorded on March 21, 2000, Pechenizhyn, interviewer V. V. Ovsienko]. URL: <https://museum.khpg.org/1121882723> (accessed 30.05.2024) (in Ukrainian).

Rusnachenko, A. (1998). *Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini. Seredyna 1950-kh – pochatok 1990-kh rokiv [National liberation movement in Ukraine. Mid-1950s – early 1990s]*. Kyiv : Vyd-vo im. Oleny Telihy, 720 p. (in Ukrainian).

Seko, Ya. (2012). Ukrainski natsionalistychni pidpilni orhanizatsii 1950–1970-kh rr.: zahalna kharakterystyka [Ukrainian nationalist underground organizations of the 1950s–1970s: general characteristics]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Ser. Istoriia – Scientific notes of Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University. History series*, no. 2, 107–116. (in Ukrainian).

Shovkovyi Vasyl-Ivan Vasylovych. Interviu. Zapys 21.03.2000, smt Pechenizhyn, interviuer Ovsienko V. V. [Vasyl-Ivan Vasyliovych Shovkovy. Interview. Recorded on March 21, 2000, Pechenizhyn, interviewer V. V. Ovsienko]. URL: <https://museum.khpg.org/1121878577> (accessed 30.05.2024) (in Ukrainian).

Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan ta ukrainiky [Central State Archive of Public Associations and Ukrainians].

Надійшла до редакції 9 червня 2024 р.